

Paweł Pietnoczka

"Wschód - Zachód, Ukraina", pod red.
T. Stegnera, Gdańsk 1999 : [recenzja]

Acta Polono-Ruthenica 10, 222-225

2005

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

***Wschód – Zachód Ukraina*, pod red. T. Stegnera, wyd. „STEPAN design”, Gdańsk 1999, ss. 172.**

Wschód—Zachód Ukraina to praca zawierająca materiały z sesji naukowej *Ukraina między Wschodem a Zachodem*, która odbyła się 12 września 1999 r. w Gdyni w ramach III Dni Ukrainy. Udział w sesji wzięli naukowcy reprezentowani przede wszystkim przez historyków i literaturoznawców, a także publicyści i ludzie polityki.

Publikację rozpoczyna wystąpienie ambasadora Rzeczypospolitej Polskiej na Ukrainie Jerzego Bahra pt. *Polska wobec niepodległej Ukrainy*. Rozważania Jerzy Bahr rozpoczął od przełomu lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych, wskazując na żywe polskie kontakty z ukraińskimi środowiskami demokratycznymi. Następnie ukazał, jak układały się wzajemne stosunki między Polską a Ukrainą na przestrzeni lat, słusznie zwracając m.in. uwagę na poparcie, jakie polskie władze udzielały Ukrainie na arenie międzynarodowej, starając się w ten sposób wpłynąć na umocnienie młodej ukraińskiej państwowości. Odnosząc się do kwestii stosunku Polaków do niepodległości Ukrainy, ambasador zaznaczył, że w polskim społeczeństwie nastąpiło znaczne pogłębienie wiedzy dotyczącej wschodnich sąsiadów, a w szczególności Ukrainy. To z kolei sprzyja zrozumieniu wagi istnienia niepodległego państwa nad Dnieprem.

Następnym tekstem omawianej publikacji jest artykuł Romana Wapińskiego *Miejsce Ukrainy w Europie w XIX i XX wieku. Uwarunkowania polityczne i kulturowe*. Już na wstępie swojego szkicu autor wskazał na złożoność struktury obecnego społeczeństwa ukraińskiego pod względem kulturowo-językowym i narodowościowym. Potem przeszedł do wyjaśnienia przyczyn zróżnicowania stanu świadomości narodowej Ukraińców w poszczególnych regionach, wskazując na sytuację Ukrainy w Europie w XIX i XX wieku. Odnosił się m.in. do nowoczesnego ukraińskiego ruchu narodowego, zauważając, iż znacznie korzystniejsze warunki dla jego rozwoju istniały w granicach Austro-Węgier niż w imperium rosyjskim. Oprócz tego przedstawił, jakie stanowisko wobec rozwijającego się ruchu narodowego zajęły władze austriackie i rosyjskie, wskazał także na postawę polskich środowisk politycznych. Na zakończenie R. Wapiński odniósł się do aspiracji niepodległościowych Ukraińców, które uwidoczniły się w trakcie kryzysu politycznego w Rosji oraz rozpadu Austro-Węgier. Wprawdzie Ukraińskiej Republice Ludowej oraz Zachodnioukraińskiej Republice Ludowej nie udało się przetrwać, to jednak – jak słusznie zauważa autor – istnienie

tych państw miało wpływ na wzrost świadomości narodowej, a także sprzyjało zainteresowaniu kwestią ukraińską w Europie Zachodniej.

Autorem szkicu *Czy Wschód? Polskie środowiska opiniotwórcze wobec Ukrainy w XIX i XX wieku* jest Tadeusz Stegner, który stawia pytanie, czy polscy politycy, publicyści i intelektualiści uznawali ziemie ukraińskie za część cywilizacji Wschodu, czy Zachodu. Stegner wskazuje m.in., jak polskie środowiska postrzegały Cerkiew greckokatolicką oraz dlaczego istniała nieprzychylna postawa wobec prawosławia. Wyjaśnia również, dlaczego ziemie ukraińskie zaczęły tracić związki z kulturą zachodnią, a w rezultacie stawały się obce dla Polaków i coraz bardziej kojarzone ze Wschodem.

Kwestii Cerkwi greckokatolickiej został poświęcony tekst ks. Marka Skórki *Grekokatolicy na mapie wyznaniowej Europy XX wieku*. Przedstawiono w nim historię Ukraińskiej Cerkwi Grekokatolickiej, poczynając od czasów metropolity Andrzeja Szeptyckiego. Autor odniósł się m.in. do jej roli w życiu społecznym, działalności na rzecz tożsamości kulturowej narodu oraz jej stosunku do prawosławia rosyjskiego i prowadzonej przez Rosję polityki wobec Ukrainy. Następnie ukazał losy Cerkwi greckokatolickiej po II wojnie światowej, represje władz sowieckich, jej likwidację, działalność w podziemiu, a w końcu jej legalizację.

W omawianej publikacji zostały zawarte również teksty literaturoznawców. Pierwszy z nich to *Wokół „Ogniem i mieczem” Henryka Sienkiewicza* autorstwa Włodzimierza Mokrego. Powodem odniesienia się do wyżej wymienionej powieści było wprowadzenie jej decyzją Ministerstwa Edukacji Narodowej do kanonu lektur szkolnych. Autor szkicu zwrócił uwagę na to, że Sienkiewicz ukazał stosunki polsko-ukraińskie w sprzeczności z faktami historycznymi, że nie zainteresował się przyczyną konfliktu między Kozakami a Rzeczpospolitą, zaś negatywny obraz Ukrainy, ukazany w powieści, nie będzie sprzyjał obiektywnemu poznawaniu przez polską młodzież historii stosunków polsko-ukraińskich. Zaznaczył również, iż pisane niefachowo i bezkrytycznie wstępy do *Ogniem i mieczem* także mogą wpływać w znacznym stopniu na nieprzychylny stosunek społeczeństwa polskiego do Ukrainy. Do takich tekstów zaliczył *Ogniem i mieczem Henryka Sienkiewicza – fenomen sztuki epickiej* autorstwa Tadeusza Zawadzkiego. W. Mokry dowodzi, iż decyzja o zaliczeniu *Ogniem i mieczem* wraz ze wstępem T. Zawadzkiego do kanonu lektur dla uczniów szkół średnich była błędem.

Drugim artykułem odnoszącym się do zagadnień z zakresu literatury jest *Geopolityka w literaturze ukraińskiej*. Aleksandra Hnatiuk już na początku odniosła się do tragicznych lat trzydziestych oraz sześćdziesiątych i siedemdziesiątych, kiedy to ukraińscy literaci poddawani byli represjom z powodu „niepo-

prawnych” przekonani politycznych. Dalej wskazała, iż problem prozachodniej czy prowschodniej orientacji kultury ukraińskiej uwidocznił się w okresie unii brzeskiej, a w połowie XIX wieku pojawiły się przeciwstawne koncepcje podejścia do literatury ukraińskiej jako do literatury wewnętrznej lub jako do literatury europejskiej. Omawiając okres międzywojenny na Ukrainie radzieckiej, A. Hnatiuk zwróciła uwagę na to, że obok proeuropejskiej i prorosyjskiej orientacji istniała także postawa opowiadająca się za literaturą niezależną od jakichkolwiek wpływów. Autorka odniosła się również do postaw pisarzy ukraińskich w II Rzeczypospolitej i na emigracji. Określiła je jako proeuropejską, narodową oraz prokomunistyczną. Zaznaczyła przy tym, że przedstawiciele dwóch ostatnich opcji byli najczęściej związani z ugrupowaniami politycznymi – OUN i KPZU. W dalszej części szkicu A. Hnatiuk zastanawia się, czy od połowy XX wieku pojawiły się nowe propozycje postrzegania miejsca kultury ukraińskiej oraz jaki wpływ wywarło odzyskanie niepodległości na istniejące wcześniej orientacje. Dochodzi do wniosku, że osłabieniu uległa opcja prorosyjska, zaś umocniła się i wzbogaciła o szereg nowych postaw orientacja narodowa.

Bycie „między”, czyli ambiwalencja społeczna i narodowa przyczyną niekonsekwencji polityki wewnętrznej i międzynarodowej to kolejny artykuł recenzowanej pracy zbiorowej autorstwa znanego ukraińskiego publicyisty Mykoły Riabczuka. Wyjaśnia on przyczyny powstawania przeszkód na drodze rozwoju młodego państwa ukraińskiego. Już na wstępie M. Riabczuk odnosi się do problemu tożsamości narodowej Ukraińców. Obecną sytuację porównuje do tej z lat 1917-1920 i podkreśla, że Ukraińcom znowu przyszło budować państwo, nie ukończywszy budowania narodu. Następnie wskazuje, iż ta nieukształtowana tożsamość narodowa oraz brak rozwiniętego społeczeństwa obywatelskiego są przyczyną rozbieżnych poglądów oraz powolnego rozwoju państwa. Z kolei te przeciwstawne orientacje, jak słusznie zauważa autor, pozwalają na utrzymywanie władzy przez postkomunistyczną oligarchię, która umiejscowiła się „między nieprzejednanymi zwolennikami socjalizmu i kapitalizmu, Europy i Rosji, ukraińskości i sowietyzmu” (s. 140). Trafnie stwierdził M. Riabczuk, iż ambiwalentność ukraińskiego społeczeństwa powoduje ambiwalentne decyzje władz, które dostosowują swoją politykę do nastrojów panujących w społeczeństwie. Dlatego Ukraina jednocześnie dąży do Europy i do Rosji.

Ponadto w omawianej pracy opublikowano artykuły odnoszące się do historii społeczności żydowskiej na Ukrainie, ukraińskich pism kulturotwórczych oraz sztuki ukraińskiej: *Od Anatewki do Odessy. Żydzi na Ukrainie pod carskim panowaniem* Grzegorza Berendta, *Lektura jako wybór cywilizacyjny* Bogumiły

Berdychowskiej, *Antymisy w ukraińskiej sztuce graficznej XVII-XX w.* Andrzeja Stepana.

Podsumowując należy podkreślić, iż publikacja *Wschód–Zachód Ukraina* pod redakcją T. Stegnera pozwala na pogłębienie wiedzy dotyczącej tego, co na przestrzeni wieków łączyło ziemie ukraińskie z cywilizacją zachodnią, a co z cywilizacją wschodnią oraz jak i kiedy zmieniały się wpływy tych kultur w poszczególnych regionach Ukrainy. Przedstawiając losy ziem ukraińskich w różnych okresach historii, umożliwia również lepsze zrozumienie dzisiejszej skomplikowanej sytuacji wewnętrznej na Ukrainie. Wyjaśnia zarazem przyczyny niekonsekwentnej polityki zagranicznej prowadzonej przez Kijów wobec Zachodu i wobec Wschodu (Rosji).

Paweł Pietnoczka (Olsztyn)

Т.В. Ларина, Категория вежливости в английской и русской коммуникативных культурах. Изд. Российского университета дружбы народов, Москва 2003

Эта ценная монография посвящается одному из аспектов актуальнейшей проблемы национально-культурных особенностей, которые ярко выражены в поведенческих нормах, запечатленных в лексике данного языка. Книга несомненно представляет живой интерес для широкого круга читателей из разных областей гуманитарных (и не только!) наук, впрочем, равно прагматиков, как и теоретиков. Ее цель: „показать основные различия в стратегиях, используемых в английской и русской коммуникации, и попытаться объяснить их через призму социально-культурных отношений, культурных ценностей, различий в коммуниктивном сознании и типов культуры в целом” (с. 11).

Пытаясь по достоинству оценить ее, мы начнем с вопроса композиции. Итак, книга состоит из трех глав: 1. *Вежливость в аспекте межкультурной коммуникации*; 2. *Негативная вежливость или вежливость отдаления*; 3. *Позитивная вежливость, или вежливость сближения*. Кроме того, в ее структуре мы обнаруживаем очень содержательные Предисловие, Введение, Заключение. Следует также подчеркнуть, что в книге можно отметить гармоничное сочетание нескольких элементов; это теоретические рассуждения, опирающиеся на